

—::પશુપાલકોની ૧૦૮ ઈમરજન્સી અને ઉપાય::—

(૧) ગળસુંઢો (સાંકરડો) એટલે શું

આ એક જીવાણુથી થતો રોગ છે. જે સામાન્ય રીતે ચોમાસાની ઋતુમાં તથા વધુ ભેજવાળા વાતાવરણમાં જોવા મળે છે.

(૨) ગળસુંઢાના લક્ષણો શું છે ?

- જાનવરને ખુબ તાવ આવે છે.
- નાકમાંથી પ્રવાહી ઝરે છે.
- રોગ થયાના આશરે ૬ થી ૧૨ કલાકે ગળા ઉપર સોજો આવે છે અને પશુને શ્વાસ લેવામાં તકલીફ પડે છે.

(૩) ગળસુંઢાને અટકાવવાના ઉપાયો શું છે ?

ચોમાસાની ઋતુના ૧૫ દિવ પહેલા ગળસુંઢાની રસી અચુક અપાવવી જોઈએ. તેમ છતાં રોગ આવ્યા પછી તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરી યોગ્ય સારવાર કરાવવી જોઈએ.

(૪) ગળસુંઢાના રોગમાં પશુની જાનનું જોખમ ખરું ?

જો સારવાર ન કરાવાતો પશુનું મૃત્યુ નક્કી જ હોય છે. જ્યારે પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવવાથી તેને બચાવી શકાય ખરા.

(૫) ગળસુંઢાની રસી ગાભણ જાનવરોને આપી શકાય ખરી ?

હા, કોઈપણ રોગ વિરોધી રસી ગાભણ જાનવરોને આપી શકાય. પરંતુ રસી અપાવ્યા બાદ કેટલીકવાર શરીરનું તાપમાન વધતું હોય છે. જે ગાભણ જાનવરને નુકશાન કરતા હોઈ શકે તેથી બે દિવસ સુધી દિવસમાં બે-ત્રણ વખત તાજા પાણીથી તેને નવડાવવું જોઈએ.

(૬) ખરવા-મોવાસા એટલે શું ?

ખરવા-મોવાસા એક વિષાણું જન્ય રોગ છે. જે સામાન્ય રીતે શિયાળા અને ઉનાળાની ઋતુમાં જોવા મળે છે.

(૭) ખરવા-મોવાસાના લક્ષણો શું ?

- જાનવરને ખુબ જ તાવ આવે છે.

- મોઢા અને પગની ખરી વચ્ચે પ્રથમ ફોલ્લીઓ થાય છે. જે બાદમાં ચાંદામાં ફેરવાઈ જાય છે. જેથી જાનવરને ખાવામાં તેમજ ચાલવામાં તકલીફ પડે છે અને મોઢામાંથી સતત લાળ પડ્યા કરે છે.

(૮) ખરવા—મોવાસાના રોગથી ખેડૂતોને કેટલું આર્થિક નુકશાન થાય છે ?

- દુધાળા જાનવરોમાં દુધ ઉત્પાદન નહીવત થઈ જાય છે.
- ગાભણ ઢોરમાં તરવાઈ જવાની શક્યતા પુરેપુરી રહેલ છે.
- સતત ૧૦ થી ૧૫ દિવસ સુધી ખોરાક ન લઈ શકવાના કારણે શરીરનું વજન ઘટી જાય છે અને નાના બચ્ચાઓ તો કેટલીક વાર મૃત્યુ પણ પામે છે.

(૯) ખરવા—મોવાસા ને થતો અટકાવવા શું કરવું ?

પશુપાલકોએ મે મહીનામાં તથા નવેમ્બર મહીનામાં એમ વર્ષમાં બે વખત પશુઓને ખરવા—મોવાસા વિરોધી રસી અચુક અપાવવી જોઈએ.

(૧૦) રસી અપાવેલી હોય તેમ છતાં ખરવા — મોવાસાનો રોગ આવે ખરો ?

હા, કેમ કે ખરવા — મોવાસાના વિષાણું ઝડપથી તેનો આકાર બદલતો રહેતો હોવાના કારણે આવું શક્ય બની શકે છે. પરંતુ તેટલા જાનવરોમાં રોગની તીવ્રતા ઓછી રહેતી હોય છે.

(૧૧) ખરવા — મોવાસાનો રોગ આવ્યા પછી શું કાળજી રાખવી જોઈએ ?

આ એક વિષાણું જન્ય રોગ હોવાથી તેને કોઈ સારવાર નથી પરંતુ મોઢા અને ખરીમાં પડેલા ચાંદાઓ માટે પશુચિકિત્સકોની સલાહ પ્રમાણે પશુને સારવાર આપવી કુણો ઘાસચારો આપવો જોઈએ અને વારંવાર તાજુ પાણી પીવડાવતા રહેવું જોઈએ.

(૧૨) ખરવા—મોવાસા રોગની કોઈ આડઅસર છે ખરી ?

આવા જાનવરો ખાસ કરીને સંકર ગાયોમાં ઉનાળામાં સતત હાંફવાના પ્રશ્નો બનતા હોય છે. જેમાં થાયરોકસીન નામની ગોળી પશુચિકિત્સકના માર્ગદર્શન હેઠળ આપવાથી પશુને રાહત થાય છે.

(૧૩) જાવનરોમાં ન્યુમોનીયા થાય ખરો ?

હા, જે કોઈ પણ જીવમાં ફેફસા હોય તેમાં ન્યુમોનીયા પણ થાય.

(૧૪) ન્યુમોનીયા થવાના ખાસ કારણો કયા છે ?

કેટલાક રોગો જેવા કે ગળસુંઢ, ફેફસામાં સૂક્ષ્મ જીવો થકી થતો ચેપ તેમજ દવા પીવડાવતી વખતે અથવા જાવનરને ઉલટી થતી વખતે પ્રવાહી શ્વાસનળીમાં ઉતરી જવાથી ન્યુમોનીયા થતો હોય છે. શિયાળાની ઋતુમાં પશુને ઠંડીથી રક્ષણ ન મળતા ન્યુમોનીયા થવાની શક્યતા વધી જાય છે.

(૧૫) ન્યુમોનીયાના લક્ષણો કયા છે ?

- નાકમાંથી ચીકણું પ્રવાહી ઝરવું.
- તાવ આવવો.
- વારંવાર ઉધરસ આવવી.
- જાવનરનું ઉત્પાદન ઘટી જવું, વગેરે...

(૧૬) જ્યારે જાનવર ચાવેલો ખોરાક બહાર કાઢતું હોય તો તેને શું થયું હોઈ શકે?

એવા જાનવરોમાં સામ-સામી દાઢ ધારદાર થઈ જતી હોય છે. જેને પશુચિકિત્સક પાસે ઘસાવવાથી તે મટી જાય છે.

(૧૭) ઘણીવાર ગાય/ભેંસમાં જીભના પાછળના ભાગ ઉપર ગાંઠ જોવા મળે છે, તે શું હોય છે ?

ગાય/ભેંસમાં આવી ગાંઠ કુદરતી હોય છે. તે કોઈ રોગનું લક્ષણ નથી.

(૧૮) કેટલીક ગાય/ભેંસોમાં સામેના દાંત હલતા હોવાનું કારણ શું ?

વાગોળતા પશુઓમાં દરેકના સામેના દાંત હલતા જ હોય છે. કેમ કે જો આવું ન હોય તો તે સામેના પેઢામાં ઘસી નુકશાન કરી શકે છે.

(૧૯) બાળકોની જેમ જાનવરોમાં દાંત પડતા હોય છે ?

બાળકોની જેમ જાનવરોમાં પણ દુધીયા દાંત અચુક સમયાંતરે પડતા હોય છે. અને તે પરથી તેની ઉંમર પણ જાતી શકાય.

(૨૦) ડચુરો (અન્નનળીનું અવરોધન) એટલે શું ?

કેટલીક વખત અમુક ખોરાક જેમ કે બટાકા, શકકરીયા, સુરણ જેવા કંદમુળો તથા મકાઈના ડુંડા વગેરે કે જેનું કદ મોટું હોય છે તે અન્નનળીમાં અટકી જાય છે. તેને ડચુરો કહેવાય છે.

(૨૧) ડચુરો થાય તો તેનો ઉપાય શું ?

પ્રોબેન્ગ અથવા રબરની કડક પાઈપથી ફસાયેલી વસ્તુને પશુચિકિત્સકની મદદથી તેની હોજરી સુધી ઘકેલી શકાય છે. અમુક જ કિસ્સાઓમાં ઓપરેશન દ્વારા તેનો નિકાલ લાવવો પડે છે.

(૨૨) આફરો એટલે શું ?

જાવનરની હોજરીમાં ગેસના ભરાવાથી જાનવરનું ડાબુ પડખુ ફૂલી જાય છે, જેને આફરો કહેવાય.

(૨૩) શું આફરો એક જીવલેણ રોગ છે ?

હા, જો સમયસર સારવાર ન મળે તો કેટલાક જાનવરો તુરંત જ મૃત્યુ પામે છે.

(૨૪) આફરાનો કોઈ ઘરેલું ઉપચાર ખરો ?

હા, ૫૦૦ ગ્રામ જેટલું કોઈપણ ખાવાના તેલમાં ૧૦૦ ગ્રામ જેટલો ખાવાનો સોડા (સોડા બાય કાર્બ) ભેળવી નાળ વડે પીવડાવવાથી ૧૦ થી ૧૫ મીનીટમાં જ આફરો મટી શકે છે.

(૨૫) પશુઓમાં આફરો થવાના કારણો કયા છે?

જાનવરને વધુ પડતો કુણો રજકો, રજકા બાજરી, જુવાર વગેરે જેવો ઘાસચારો તેમજ માપ બહાર દાણ ખવડાવવાથી કે ખાઈ જવાથી આફરો થતો હોય છે. તેટલું જ નહીં ડચુરો બાઝવાથીયે પણ આફરો થાય છે.

(૨૬) આફરો મટયા પછી શી કાળજી રાખવી જોઈએ ?

આફરો મટયા પછી બે-ત્રણ દિવસ સુધી જાનવરને દાણ ખવડાવવું જોઈએ નહીં. સામાન્ય રીતે માપસરનું દાણ અને લીલો ઘાસચારો સુકા ઘાસ સાથે ભેળવીને આપવાથી આ રોગને ટાળી શકાય છે.

(૨૭) જાવનર લોખંડ ગળી શકે ખરા ?

હા, નાના સકળના ટુકડા, લોખંડની ખીલ્લીઓ, વાયરના તાર વગેરે વસ્તુઓ જાનવર ખોરાક ની સાથે ગળી શકે છે. વળી રખડતા ઢોર તો પ્લાસ્ટીક, ચામડાના બુટ, કાગળો જેવી વસ્તુઓ પણ ગળવામાં ખચકાતા નથી.

(૨૮) લોખંડ ગળવાથી જાનવરને કોઈ નુકશાન થાય ખરૂં ?

વજનદાર લોખંડના ટુકડાઓ કે પ્લાસ્ટીક ગળવાથી જાનવરને અપચો થાય છે. તેમજ વારંવાર આફરો થવાના કિસ્સાઓ બનતા હોય છે. જેથી લાંબા સમયે નબળાઈ આવી જાનવર મૃત્યુ પામે છે. જ્યારે અણીદાર લોખંડના કારણે સમયસર ઉપચાર ન મળે તો જાનવર મૃત્યુ પામતાં હોય છે.

(૨૯) જાનવર લોખંડ ગળી જાય તો ક્યાં-ક્યાં ચિન્હો જોવા મળે છે ?

- જાવનર ખાવાનું ઓછું કરી દે છે.
- તાવ આવે છે. હલન-ચલન કરવાનું ટાળે છે અને સાચવીને બેસે છે.
- વારંવાર સારવાર અપાવવા છતાં જાનવર સાજુ થતું નથી.
- સમયાંતરે આફરો ચડે છે.
- વળી અણી વાળુ લોખંડ છાતીમાં ઘસી ગયા પછી તો આગળના બંન્ને પગ વચ્ચે ભારે સોજો પણ આવે છે.

(૩૦) જાનવર લોખંડ ગળી ગયું છે તે કેવી રીતે જાણી શકાય ?

- જાનવરમાં જોવા મળતાં ચિન્હો પરથી પારખી શકાય.
- લોખંડ તપાસવાના સાધન વડે.
- એક્સ-રે દ્વારા.

(૩૧) જાનવરે ગળેલા લોખંડને હોજરીમાં જ ઓગાળવાની કોઈ દવા ખરી ?

ના, હોજરી ના ઓપરેશન દ્વારા જ લોખંડને બહાર કાઢી શકાય છે અને તે સિવાય તેનો કોઈ કાયમી ઉપચાર નથી.

(૩૨) મેણો ચડવો એટલે શું ?

ઘણીવખત કુણી જુવાર કે એરંડી ના પાન ખાવાથી તેનું ઝેર લોહીમાં ચઢે છે તેને મેણો ચઢવો એમ કહેવાય છે.

(૩૩) જો જાનવર ને મેણો ચઢે તો તેના લક્ષણો કયાં કયાં છે ?

- શરીરમાં ખેંચ આવે છે.
- પગ પછાડે છે.
- આંખો તાણે છે.
- મોઢામાંથી ફીણ આવે છે.
- બરાડા પાડે છે અને વારંવાર પોદલો કરે છે.
- કેટલીકવાર આફરો પણ આવે છે.

(૩૪) મેણાની સારવાર શું છે ?

વધુ પ્રમાણમાં ઝેરી અસર થાય તો જાનવર મૃત્યુ પામતા હોય છે. તેમ છતાં પશુચિકિત્સક દ્વારા અપાતી એટ્રોપીન સલ્ફેટ અને જુદા જુદા ઝેરી પદાર્થો સામેની પ્રતિકારક દવાઓ આપવાથી જાનવર સાજુ થઈ શકે છે.

(૩૫) આંતરડાના બંધ વિષેની સામાન્ય માહિતી આપશો.

કોઈપણ કારણ જેવા કે ખાધેલા ખોરાકનો ડુયો, આંતરડાની આંટી, કેન્સરની ગાંઠથી આંતરડા ઉપર થતું બ્રાહ્ય દબાણ વગેરેને કારણે થતાં મળના અટકાવને આંતરડાનો બંધ કહે છે.

(૩૬) આંતરડાના બંધના ચિન્હો કયા છે ?

- જાનવર વારંવાર ઉઠ—બેસ કરે છે.
- તેના પેટ સામે જોયા કરે છે.
- ખાવાનું બંધ કરે છે.
- બેસવાની જગ્યાએ ખાડા પાડે છે.
- બંધ પડયાના બે દિવસ પછીથી પોદલો કરવાનું બંધ કરે છે અને જમણીબાજુનું પડખું ફુલેલું દેખાય છે.
- ગુંદામાંથી ચીકણો પદાર્થ નીકળે છે.

(૩૭) આંતરડાના બંધની સારવાર શું છે ?

ખોરાકના ડુયાના કારણે બંધ હોય તો વિલાયતી મીઠું – ૪૦૦ ગ્રામ, સાજી ખારો – ૧૦૦ ગ્રામ અને હીમાલયન બતીસા – ૧૦૦ ગ્રામ મિશ્રણ કરી ૫૦૦ થી ૭૦૦ ગ્રામ ખાવાના તેલ સાથે નાળ વાટે આપવાથી ૨૪ કલાકમાં બંધ વઘુટી શકે છે.

(૩૮)ઝાડા થવાના કારણો શું છે ?

આંતરડામાં થતો ચેપ, ઝેરી ખોરાક, સડેલો ખોરાક, આંતરડાના કૃમી, આંતરડાની ઈજા, કેસર વગેરે ઝાડા થવાના મુખ્ય કારણો છે. તે સિવાય બળિયાનો રોગ અને આંતરડાની ટી.બી.માં પણ સતત ઝાડો જોવા મળતો હોય છે.

(૩૯)જાનવરને ઝાડા થાય તો શું કરવું ?

તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જેથી રોગનું કારણ જાણી યોગ્ય સારવાર કરી શકાય.

(૪૦)ગુદાભ્રંશ એટલે શું ?

જાનવરના વારંવાર જોર કરવાથી ગુદાનો ભાગ શરીરની બહાર આવી જાય છે, જે ગુદાભ્રંશ તરીકે ઓળખાય છે. રોગના કારણ જાણી પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવવાથી તે મટી શકે છે.

(૪૧)જાનવરને પથરી થાય ખરી ?

હા, માણસની જેમ ગાય, ભેંસ, કુતરા, બિલાડા, ઘેટા, બકરા વગેરેને પણ પથરી થતી હોય છે.

(૪૨)જાનવરમાં પથરી થઈ હોવાના ચિન્હો કયા છે ?

મુત્રતંત્રના કયા ભાગમાં પથરી થઈ છે તે પ્રમાણે જુદા-જુદા લક્ષણો જોવા મળતા હોય છે. દાખલા તરીકે મુત્રપીડની પથરીમાં પેશાબ લાલાશ પડતો હોઈ શકે, મુત્રાશયમાં રહેલી પથરીને કારણે જાનવર વારંવાર જોર કરીને પેશાબ કરતા જોવા મળે છે. તેવીજ રીતે મુત્રનળીમાં પથરી હોય તો સામાન્ય રીતે પેશાબનો અટકાવ થાય છે અથવા તો ખુબ જ જોર કરતા ટીપા સ્વરૂપમાં પેશાબ આવે છે. તેવા સંજોગોમાં જાનવર બેચેન જણાય છે અને પેટમાં દુઃખાવાના બધાજ લક્ષણો બતાવે છે.

(૪૩)સંપૂર્ણપણે પેશાબનો અટકાવ હોય તો શું કરવું ?

તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરી મુત્રનળીમાં થયેલ અવરોધ માટે ઓપરેશન કરાવી સારવાર અપાવવી જોઈએ. આવું ન કરવામાં આવે તો

મુત્રાશયમાં મુત્રનો ભરાવ થતા બે થી ત્રણ દિવસમાં તે ફાટી જશે અને જાનવરની સાજા થવાની શક્યતા ઓછી થતી જશે.

(૪૪) પશુ લાલ પેશાબ કરતું હોય તો કયા કારણો હોઈ શકે ?

બબેસીયોસીસ નામનો લોહીનો રોગ, મુત્રતંત્રમાં થયેલ પથરી અથવા ઈજા, કેટલાક ખાદ્ય પદાર્થો અથવા ઝેરી ખોરાકની આડ અસર તેમજ અમુક ખનીજ તત્વોની લોહીમાં ઉણપ હોવાથી સામાન્ય રીતે લાલ પેશાબ જોવા મળતો હોય છે.

(૪૫) કૃત્રીમ વીર્યદાન એટલે શું ?

આ પદ્ધતીમાં સાંઢ/પાડાનો ઉપયોગ કર્યા સિવાય ઉચ્ચ ગુણવત્તા ધરાવતા સાંઢ/પાડાના વીર્યને વેતરમાં આવેલ ગાય/ભેંસના માદા જનનાંગોના રસ્તે (ગર્ભાશય) કમળમાં એક સીરીજ અને નળીની મદદથી મુકવામાં આવે છે.

(૪૬) કૃત્રીમ વીર્યદાન જ શા માટે ?

પશુધનની ઝડપી સુધારણા માટે કૃત્રીમ બીજદાન/વીર્યદાન જ એક સરળ અને ઉત્તમ ઉપાય છે. આપણા દેશમાં જ્યાં કરોડો ગાયો/ભેંસો છે ત્યાં લાખો ઉચ્ચ ગુણવત્તા ધરાવતા આંખલા/પાડાની જરૂર પુરી કરી શકાય નહી તેથી કૃત્રીમ વીર્યદાન વધુ સુલભ છે. તેમજ ઓલાદ સુધારણા તથા દુધ ઉત્પાદન પણ ઓછા સમયમાં વધારી શકાય છે.

(૪૭) કૃત્રીમ વીર્યદાનના ફાયદા શું છે ?

- ઉત્તમ સાંઢનો પુરતો ઉપયોગ જેમ કે એક વખતના વીર્યથી ૨૦૦ થી ૩૦૦ ગાયને ફેળવી શકાય છે.
- જનનાંગના રોગોનો અટકાવ—ચેપી રોગો જેવા કે ચેપી ગર્ભપાત અને અન્ય.
- ઉચ્ચ જનિનિક બંધારણ ધરાવતા સાંઢ/પાડા દ્વારા પ્રજનન.
- સારા સાંઢનો વધારે ઉપયોગ.
- સંકર સંવર્ધનમાં સગવડતા—જેમ કે જુદી જુદી ઓલાદનું સંકરણ પણ આ રીત થી સરળતાથી થાય છે.
- સાંઢ/પાડાના નીભાવ તથા માવજત ખર્ચમાંથી છુટકારો.

- દુનિયાના કોઈપણ ખુણેથી બીજદાનના ડોઝ લાવી ઉપયોગ કરી શકાય છે.
- વીર્યની વરસો વરસ જાળવણી કરી સાંઢના મૃત્યુ પછી પણ ઉપયોગ કરી શકાય છે.

(૪૮) કૃત્રીમ વીર્યદાનની મર્યાદાઓ શું છે ?

- કૃત્રીમ વીર્યદાન કરનાર વ્યક્તિને આ રીતનું સંપુર્ણ જ્ઞાન હોવું જરૂરી છે. તેમજ તે પશુઓના જનનાંગની રચના તથા કાર્યનો જાણકાર હોવો જોઈએ.
- યોગ્ય ઉપયોગથી પશુધન સુધારી શકાય છે. તેમજ તેના અયોગ્ય ઉપયોગથી પશુધનને નુકશાન પણ થાય છે.
- જો કૃત્રીમ વીર્યદાનના સાધનોની બરાબર સફાઈ રાખવામાં ન આવે તો માદા પશુને અનેક રોગો થઈ શકે છે.

(૪૯) જુદા-જુદા જાનવરોમાં ગર્ભાવસ્થાનો સમય શો છે ?

ભેંસ-૩૧૦ દિવસ	ગાય-૨૮૦ થી ૨૮૫ દિવસ
ઘેટા/બકરા-૧૫૦ દિવસ	કુતરી-૬૩ દિવસ
ઘોડી-૩૪૦ દિવસ	હાથણી-૭૨૦ દિવસ

(૫૦) પશુમાં ગર્ભપરિક્ષણ/ચકાસણી ક્યારે કરાવવી ?

પશુ બંધાવ્યા પછીથી ૩ મહીને તપાસ કરાવવી જોઈએ.

(૫૧) ગર્ભ પરિક્ષણ/ચકાસણી કરાવવાની શું જરૂરીયાત છે ? તેના ફાયદા શું છે ?

પશુ ગાભણ છે કે નહી તે જાણી શકાય છે. જો પશુ ખાલી હોય તો તેનું કારણ/બિમારી જાણી પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવી શકાય અને જો ગાભણ હોય તો તે પ્રમાણેની માવજત આપી શકાય છે.

(૫૨) પશુ ગાભણ હોય તો તેના બ્રાહ્મ્ય દેખાવ પરથી ખ્યાલ આવે કે નહી ?

પ્રથમ વખતની પાડી/વાછરડીમાં સાડાત્રણથી ચાર મહિના પછી બાવલાના વિકાસ પરથી ખ્યાલ આવી શકે પરંતુ એકથી વધુ વખત વિચાચેલ પશુમાં તે ફક્ત છેલ્લા મહિનાઓમાં જ જાણી શકાય.

(૫૩) ગાભણ ગાય/ભેંસ જો લાળી કરતા હોય તો શું કરી બીજદાન કરાવવું જોઈએ.

આવા કિસ્સામાં પશુચિકિત્સકની સલાહ લેવી જોઈએ જેથી લાળીના પ્રકાર વિશે જાણી શકાય છે. કેમ કે ઘણા પશુઓ ગાભણ હોવા છતાં લાળી કરતા હોય છે.

(૫૪) ભેંસમાં બે વિયાણ વચ્ચેનો ગાળો કેટલો હોવો જોઈએ ?

જો ભેંસ ૧૩ થી ૧૫ માસના ગાળે વિયાય તો તે વધારે લાભદાયક કહેવાય.

(૫૫) ગાય/ભેંસમાં મેલી કેટલા સમય સુધીમાં પડી જવી જોઈએ ?

વિયાણ બાદ ૧૨ થી ૧૮ કલાકમાં મેલી પડી જવી જોઈએ પરંતુ જો પશુની મેલી ૧૮ કલાક સુધીમાં ન પડે તો તુરંત જ પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો. જોઈએ.

(૫૬) ખરાટુ (ચીક)બચ્ચાને પીવડાવવું જોઈએ કે નહીં ?

હા, બચ્ચાને જન્મના ૩૦ મીનીટ થી ૧ કલાકની અંદર જ ખરાટુ (ચીક) જરૂરથી પીવડાવવું જોઈએ. તેમ કરવાથી બચ્ચાના શરીરની રોગ પ્રતિકારક શક્તિ માં વધારો થાય છે અને વિયાયેલ જાનવરની મેલી ઝડપથી પડે છે.

(૫૭) પશુમાં ગરમી/વેતરમાં આવ્યાના ચિન્હો કયા છે ?

પશુ જ્યારે ગરમી માં આવે છે ત્યારે તે સાંઢ/પાડાને મળવાની ઈચ્છા પ્રદર્શિત કરે છે. પશુ બેચેન બની જાય છે. તે વારંવાર પૂંછડુ કરે છે. પાછળની બાજુએ વારંવાર જુએ છે. વારંવાર પેશાબ કરે છે. એક-બીજાને સુંઘે છે. બીજુ જાનવર તેની પાસે આવતા તે પોતાની પૂંછડી ઉચી કરે છે. યોનીના હોઠ વચ્ચેથી ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ નીકળે છે. પશુ બરાડે છે. એક બીજા પર ઠેકે છે. દુધ આપવાનું અને ખોરાક લેવાનું ઓછું કરે છે.

(૫૮) પશુના ગરમીમાં આવ્યા પછી તેને કયારે બીજદાન કરાવવું જોઈએ ?

જો ગરમીમાં આવ્યાના સમયની ચોકકસ ખાતરી હોય તો ૧૨ થી ૧૪ કલાક પછી બીજદાન કરાવવું નહીતર જ્યારે પશુના ગરમીમાં આવ્યાનો ખ્યાલ આવે ત્યારે બીજદાન કરાવી દેવું જોઈએ.

(૫૯) ગાય/ભેંસ કેટલો સમય ગરમીમાં રહે છે ?

ગાય/ભેંસનો ગરમીમાં રહેવાનો સરેરાશ સમય ૨૧ કલાક છે. તેમ છતાં સંકર ગાયોમાં ૨૪ થી ૪૮ કલાક સુધી આવા લક્ષણો જોવા મળતા હોય છે.

(૬૦) જાનવર લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં રહેતું હોય તો શું કરવું ?

આવા પશુઓમાં અંડપીડને લગતી સમસ્યાઓ હોય છે. તેથી તેનું નિદાન પશુચિકિત્સક પાસે કરાવી સારવાર કરાવવી ખુબ જ જરૂરી છે.

(૬૧) શું પશુને ગરમીમાં આવે ત્યારે એકથી વધુવાર વીર્ય બીજદાન કરાવવું જોઈએ ?

જે પશુ વેતરમાં લાંબો સમય રહેતું હોય (૨ થી ૩ દિવસ) એવા જાનવરોમાં એક થી વધુ વાર બીજદાન કરાવવું જોઈએ.

(૬૨) પશુમાં માટી ખસવાના કારણો શું છે ?

નબળાઈને કારણે, વારસાગત, વિચારણા સમયે બચ્ચાને ખેચવાથી જનનાંગમાં થયેલ ઈજા, મેલીનો અમુક ભાગ લાંબા સમય સુધી ગર્ભાશયમાં રહી જવાથી, ગર્ભાશયનો ચેપ હોવાથી, કેલ્શીયમની ઉણપ હોવાથી, પ્રજનનજન્ય અંતઃસ્ત્રાવો સરેરાશમાં અસમાનતા હોવાથી વગેરે...

(૬૩) જો વિચારણા સમયે ભેંસ ચુંકાતી હોય તો શું કરવું જોઈએ ?

આવા કિસ્સામાં ૯ કલાક સુધી રાહ જોવી જોઈએ. ત્યારબાદ કેટલીક તકલીફો જેવી કે ગર્ભાશયની આંટી, બચ્ચાની સ્થિતિ વગેરેની તપાસ માટે તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

(૬૪) જો ગાય/ભેંસ વારંવાર ઉથલા મારતી હોય તો શું કરવું ?

કોઈ પણ પશુને વધુમાં વધુ ત્રણ વખત ફેળવ્યા બાદ ગર્ભાધાન ન થાય તો પશુચિકિત્સક પાસે ગર્ભાશયનું પરીક્ષણ કરાવી યોગ્ય નિદાન કરાવી સારવાર કરાવવી જોઈએ.

(૬૫) ગર્ભાધાનની તપાસ કરાવવાથી પશુ કે બચ્ચાને કોઈ નુકશાન છે ખરું

ના, યોગ્ય રીતે પશુચિકિત્સક પાસે ગર્ભાધાનની તપાસ કરાવવામાં પશુ કે બચ્ચાને કોઈ જ નુકશાન થતું નથી, ઉલટાનું આ અંગે નકકી થતાં તેની વિશેષ માવજત લઈ શકાય. અને જો જાનવર ખાલી હોય તો તેને ફરી ગર્ભાધાન અંગેની વ્યવસ્થા કરી શકાય.

(૬૬) ઓલાદ સુધારણા માટે ઉત્તમ સાંઢ/પાડાની પસંદગી કેવી રીતે કરવી ?

- તે શુદ્ધ ઓલાદના બધાજ ગુણ ધરાવતો હોવો જોઈએ.
- તેનામાં દેખીતી રીતે કોઈ ખોડખાંપણ હોવી જોઈએ નહી.
- તેની ચામડી પાતળી, ખુંધ વિકસેલી, ઘેરા રંગની હોવી જોઈએ.
- તેની વૃષણ કોથળી વધુ પડતી લટકતી ન હોવી જોઈએ.
- તે બ્રુસેલોસીસ જેવા ચેપી રોગથી મુક્ત હોવો જોઈએ.
- તેના બંને વૃષણના કદમાં મોટો ફેરફાર ન હોવો જોઈએ.
- પ્રવૃત્તમાન ચેપી રોગો સામે રસી મુકવામાં આવેલી હોવી જોઈએ.

(૬૭) વધુમાં વધુ કેટલા સમય સુધી એક સાંઢ/પાડાને એક વિસ્તારમાં સેવા માટે વાપરી શકાય ?

વધુમાં વધુ ત્રણ વર્ષ એટલે કે જે તે સાંઢ/પાડાની વાછરડી/પાડીઓ જ્યારે પુખ્તવયની થઈ જાય તે પહેલાં સાંઢ/પાડાને બદલી દેવો જોઈએ.

(૬૮) બચ્ચાને કેટલું ખીરું આપવું જોઈએ ?

સામાન્ય રીતે બચ્ચાનાં શરીરના વજનના ૧૦% પ્રમાણે ખીરું આપવું અને તે પણ એકી સાથે ન આપતા બે ભાગમાં વહેંચી સમયાંતરે આપવું.

(૬૯) વિચાણ બાદ પશુને ફરી ક્યારે બંધાવવું જોઈએ ?

આદર્શ પશુપાલન માટે વિચાણના ૪૫ થી ૯૦ દિવસમાં પશુ ફરીથી ગાભણ થઈ જવું જરૂરી બને છે.

(૭૦) જો પશુમાં ગર્ભપાત થાય તો શું કરવું જોઈએ.

તુરંત જ પશુચિકિત્સક નો સંપર્ક કરી દવા કરાવવી જોઈએ તથા ગર્ભપાત થયેલા બચ્ચા સહિતની મેલીને તાત્કાલીક ઉડો ખાડો કરી દાટી જેવી જોઈએ અથવા સળગાવી દેવી જોઈએ. પશુનો વાડો પણ સ્વચ્છ જંતુનાશક બનાવવો જોઈએ. કયા કારણથી ગર્ભપાત થયું છે તેની ખાસ તપાસ જીલ્લાના પશુ રોગ નિદાન કેન્દ્રનો સંપર્ક કરી કરાવવી જોઈએ જેથી વાડાના બીજા જાનવરોમાં તેનો ચેપ ન ફેલાય તે અંગેના અટકાયતી પગલાં લઈ શકાય.

(૭૧) ઉનાળામાં ભેંસમાં ઘણી વાર વેતરના ચિન્હો જોવા મળતા નથી તો શું કરવું ?

વધુ પડતા તાપ અથવા ઠંડીમાં આવું જોવા મળતું હોય છે, જેથી તેવા સમયમાં તાપમાનની આડ અસર અટકાવવા માટે પગલા લેવામાં આવે તો સમસ્યા નિવારી શકાય છે.

(૭૨) શું જાનવર બરાડે તો જ તેને બંધાવવું જોઈએ ?

ના, આજે મોટાભાગના વેતરમાં આવેલ જાનવર બરાડતા નથી તેથી વેતરના અન્ય ચિન્હો પારખી જાનવરને બંધાવી દેવું જોઈએ.

(૭૩) એક સાંઠ પાસેથી એક અઠવાડિયામાં વધુમાં વધુ ૩ થી ૪ વાર જાનવર ફેળવી શકાય.

એક સાંઠ પાસેથી એક અઠવાડિયામાં વધુમાં વધુ ૩ થી ૪ વાર જાનવર ફેળવી શકાય.

(૭૪) ગર્ભાશયની આંટી પડેલ હોય તો કયા લક્ષણો જોવા મળે છે ?

- તે જાનવરમાં પેટના દુઃખાવાના તમામ લક્ષણો જોવા મળશે.
- પ્રસવક્રિયા શરૂ થયાના ૬ થી ૧૨ કલાક સુધી પણ પરપોટો જોવા મળતો નથી. માટે ગાભણ પશુ જ્યારે પણ પેટના દુઃખાવાના લક્ષણો બતાવે ત્યારે ગર્ભાશયની આંટી અંગે અચૂક તપાસ કરાવવી જોઈએ.

(૭૫) ઘણા પશુઓમાં ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા ત્રણ મહિના દરમિયાન માટી ખસવાની સમસ્યા સર્જાતી હોય છે. આવા કિસ્સાઓમાં શું કરવું જોઈએ ?

- જો આવી સમસ્યા કોઈ તત્વ અથવા અંતઃસ્ત્રાવની ઉણપને કારણે હોય તો તેને લગતી સારવાર આપવી જોઈએ.
- પશુને કબજીયાત ન થાય અને સહેલાઈથી પચે તેવો ખોરાક આપવો જોઈએ.
- પશુને આગળના ભાગમાં થોડો ઢાળ હોય તેવા ભાગમાં બાંધવું જોઈએ.

(૭૬) વિચાર બાદ જો પુરતી મેલી ન પડે તો શું નુકશાન થઈ શકે ?

જે જાનવરમાં કુદરતી રીતે અથવા તો મેલી પડાવ્યા બાદ ગર્ભાશયમાં મેલી રહી ગયેલ હોય તો તેના કારણે ખુબ જ બગાડ થાય છે. જેથી જાનવરનું મહત્તમ દુધ ઉત્પાદન આવતુ નથી, સતત તાવ રહ્યાં કરે છે. ખોરાક લેવો ગમતો નથી. અને ત્યારબાદ જાનવર ઉથલે ચડી જાય છે.

(૭૭) વિચાર પછી જાનવર લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં ન આવે તો શું કરવું ?

વિચારના ૬૦ દિવસ પછી પણ ગરમીમાં ન આવતા જાનવરોના ગર્ભાશય તથા અંડપીડોની તપાસ પશુચિકિત્સક પાસે કરાવી વેતરમાં આવવા માટે યોગ્ય ઉપાયો કરવા જોઈએ.

(૭૮) ગરમીમાં ન આવવાના કારણો કયા-કયા છે ?

ગરમીમાં ન આવવાના ઘણા કારણો હોઈ શકે અને તે ફક્ત પશુચિકિત્સકનો સંપર્ક કરી જાનવરના જનનાંગોની તપાસ પછી જ ખ્યાલ આવે છે.

(૭૯) પુખ્ત ઉમરના પાડીઓ/વાછરડીઓમાં ગર્ભાશયનો પુરતો વિકાસ ન જણાય તો શું કરવું જોઈએ ?

સારી કંપનીનું મીનરલ મીક્ષર આશરે ૩૦ ગ્રામ જેટલું દરરોજ દાણમાં આપવું જોઈએ. અને શક્ય હોય તો રોજના ૨૦૦ ગ્રામ ફણગાવેલા મઠ મહીના સુધી ખવડાવવા જોઈએ.

(૮૦) બીજદાન કરાવતી વખતે શી કાળજી રાખવી જોઈએ ?

જાનવરને સારી રીતે કાબુમાં લીધા પછી યોનીનો ભાગ ચોખ્ખો કરી રાખવો જોઈએ. અને બીજ મુકવાનું યંત્ર (એ.આઈ.ગન) નાખતા પહેલા

યોનીના બન્ને ભગોષ્ટ પહોળા કરી પકડી રાખવા જોઈએ. ફક્ત આટલું કરવાથી ૫૦% પશુઓને ઉથલો મારતા અટકાવી શકાય છે.

(૮૧) વીયાણ પછી દુધ ઉત્પાદન તુરંત જ મહત્તમ સીમાએ પહોંચાડવાના ઉપાય શું છે ?

જાનવરની મેલી સમયસર એટલે કે ૧૪ થી ૧૬ કલાક સુધીમાં પડી જાય તેવી વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. શરૂઆતના બે દિવસોમાં શક્ય હોય તેટલું તાજુ પાણી, લીલો ઘાસચારો અને પુરતી હવા ઉજાસવાળું વાતાવરણ રાખવું જોઈએ. પરંતુ તે સમયમાં દાણની માત્રા ખુબ જ ઓછી રાખવી જોઈએ. ત્યારબાદ ૧૦ થી ૧૫ દિવસ સુધી સવાર સાંજ ૨૦૦ ગ્રામ જેટલો નીમ્ન કક્ષાનો ગોળ અને ૧૦૦ ગ્રામ જેટલુ રાયડાનું તેલ દાણ સાથે આપવું જોઈએ. તેમાંય દરરોજ ૨૦ ગ્રામ જેટલો જીવતી પાવડર સવાર—સાંજ આપવાથી ખુબ જ લાભ થાય છે.

(૮૨) પાડીયાઓ મરવાના મુખ્ય કારણો તથા તેને અટકાવવાના ઉપાયો શું છે ?

જન્મના પ્રથમ ૩ મહિનામાં મોટાભાગના પાડીયાઓ ઝાડા, ન્યુમોનીયા, આંતરડાના કૃમીને કારણે મરતા હોય છે. તેથી તેની આસપાસની જગ્યા સ્વચ્છ રાખવી જોઈએ. વિયાણના ૧૦માં દિવસે તથા ૨૦ માં દિવસે એક એક કૃમીનાશક ડોઝ (પાઈપ્રાઝીન ૩૦ મી.લી.) અચુક આપવો જોઈએ.

(૮૩) તાજા જન્મેલા પાડીયાઓ મરવાથી શું નુકશાન થાય છે ?

એક તો સારી ઓલાદની પ્રતિનિધી આપણે ગુમાવીએ છીએ. બીજુ ભેંસો કે દેશી ગાયો આવા કિસ્સાઓમાં દુધ આપવામાં તકલીફ કરાવે છે. તેથી તેવા જાનવરોને મીલ્કોપ્લેક્ષ અને જીવંતી જેવી આયુર્વેદીક દવાઓ શરૂઆતના ૧૦ થી ૧૫ દિવસ આપવી જોઈએ. સેપીયા નામની હોમીયોપેથી દવા પણ આ બાબતે આપી શકાય.

(૮૩) ઓક્સીટોસીન (પાનાના ઈન્જેક્શન) આપી દુધ ઉત્પાદન લેવાય ખરું ?

ના, ઓક્સીટોસીન ઈન્જેક્શનથી જાનવર તેમજ દુધ ખાવાવાળી વ્યક્તિ એમ બંનેના શરીરમાં નુકશાન થાય છે.

(૮૫) આઉનો સોજો કેમ આવે છે ? અને તેને આવતો અટકાવવા માટે શું કરવું ?

કોઈપણ સુક્ષ્મ જીવ અથવા માર પડવાને કારણે જ્યારે દુધ ગ્રંથીમાં બગાડ થાય છે ત્યારે આઉનો સોજો આવે છે. અને તેની તુરંત જ કાળજી ન લેવાય તો કાયમી માટે આંચળ ગુમાવવાનો ભય રહે છે. માટે આઉનો સોજો આવતો અટકાવવા માટે જાનવરની બેઠક વ્યવસ્થા સ્વચ્છ, એક સરખી અને પોચી હોવી જોઈએ. દોહ્યા પછી કમ સે કમ ૩૦ મીનીટ સુધી જાનવરને બેસવા દેવું જોઈએ નહી, તેમ છતાં આઉનો સોજો આવે અથવા લોહી દેખાય તો સવાર સાંજ ૪-૪ લીંબુ એક અઠવાડીયા સુધી ખવડાવવાં જોઈએ અને સંબંધીત બાવલા ઉપર ઠંડુ પાણી અથવા બરફ ઘસવો જોઈએ. તાત્કાલીક પશુચિકિત્સકો સંપર્ક કરવો જોઈએ.

(૮૬) સુવા રોગ થતો અટકાવવા માટે કેવા પગલા ભરવા જોઈએ ?

વિચારણા આશરે ૩ દિવસ સુધી જાનવરને અડધું જ દોહવું જોઈએ. પુરતા પ્રમાણમાં તાજું પાણી આપવું જોઈએ. ઝડપથી પચે તેવો લીલો ખોરાક આપવો જોઈએ. દાણ એકદમ ઓછું અને તેમાંય ૧૦૦ મી.લી. જેટલું સારી કંપનીનું કેલ્શીયમ આપવું જોઈએ. આમ છતાં પણ જો સુવા રોગ થાય તો પશુચિકિત્સક ને બોલાવી તેની યોગ્ય સારવાર કરાવવી જોઈએ.

(૮૭) હડકવા થવાના કારણો શું છે ?

હડકાયું કુતરુ, શિયાળ, ઉદર, ચામાચીડીયું, ખીસકોલી, નોળીયો વગેરે જો જાનવરને કરડે તો હડકવાનો રોગ થગતો હોય છે.

(૮૮) હડકવા થયાના લક્ષણો કયા-કયા છે ?

- જાનવરનું નીચેનું જડબું ઢીલું પડી જાય છે.
- મોઢામાંથી લાળ પડે છે.
- વારંવાર પેશાબ કરે છે.
- ચોકકસ સમયાંતરે બરાડે છે.
- માથાને કોઈપણ ચીજવસ્તુ સાથે પછાડે છે.
- આંખોના ડોળાના ઉગ્રતા દેખાય છે.

(૮૯) હડકવાનો ઉપાય શું છે ?

હડકવા થયા પછીની કોઈ જ દવા નથી તેથી આવા જાનવરોને પુરતા કાબુમાં લીધા પછી અલગ જગ્યા એ બાંધી રાખવા જોઈએ પરંતુ સમયસર હડકવા સામેની રસી અપાવવાથી આ રોગને આવતો અટકાવી શકાય છે.

(૯૦) ચકરીનો રોગ એટલે શું ?

જાનવરના લોહીમાં આવેલા એક ખાસ પરોપજીવીને કારણે આ રોગ થાય છે. અને ટેબેનસ નામની મોટી માખી (ડાંસ)ના કરડવાથી આ રોગ ફેલાય છે.

(૯૧) ચકરીના રોગના લક્ષણો શું છે ?

એકદમ તીવ્ર રોગ હોય તો જાનવર તરત જ પટકાઈને મરી જાય છે. પરંતુ ઓછી તીવ્રતા હોય ત્યારે જાનવર ઘણીવાર આકાશ તરફ મીટ માંડી રહે છે. ગોળ ગોળ ફર્યા કરે છે. આગળના પગે ઉચું થઈ ઉઠું પટકાય છે. અને મગજ પરનો કાબુ ગુમાવે છે. પશુચિકિત્સકની સારવાર તુરંત જ ન મળે તો ૨૪ થી ૪૮ કલાકમાં મૃત્યુ પામે છે.

(૯૨) ઈતરડી નો તાવ એટલે શું ?

થાઈલેરીયાસીસ નામનો રોગ ઈતરડીના તાવ તરીકે ઓળખાય છે. કેમ કે આ રોગ ઈતરડી દ્વારા ફેલાય છે.

(૯૩) ઈતરડીના તાવના લક્ષણો ક્યાં-ક્યાં છે.

- શરીરમાં કાયમી માટે તાવ રહેતો હોય છે.
- લોહી ખુબ જ પાતળુ થઈ જાય છે.
- હોજરીમાં ચાંદી પડતી હોય છે.
- લીમ્ફનોડમાં સોજો આવે છે.
- ખોરાક ખાવાનું બંધ કરવાથી જાનવર નબળુ થતું જાય છે.
- દુધ ઉત્પાદન ઘણું જ ઓછું થઈ જાય છે.
- સમયસર સારવાર ન મળે તો લાંબા ગાળે જાનવર મૃત્યુ પામે છે.

(૯૪) તણસ એટલે શું ?

પાછળના પગમાં આવેલ સ્ટાઈફલ જોઈન્ટ ઉપરની નાની હાડકીને કાબુમાં રાખતા લીગામેન્ટોમાંના અંદરના લીગામેન્ટનું સંકોચન થવાથી આ હાડકુ ફીટ (જામ) થઈ જતું હોય છે. અને ચાલતી વખતે ઝાટકા સાથે છટકે છે. જેને તણસ કહે છે.

(૯૫) તણસની સારવાર શું છે ?

ઓપરેશન વડે આ લીગામેન્ટને પશુચિકિત્સક પાસે કપાવવાથી તુરંત જ પશુને રાહત થઈ જાય છે.

(૯૬) પશુને સતત મહિના સુધી આફરો રહેતો હોય તો શું ગણવું ?

આવા કિસ્સાઓમાં હોજરીમાં લોખંડ, પ્લાસ્ટીક અથવા ઉદર પટલની સારણ ગાંઠ (ડી.એચ.) હોવાની પુરેપુરી શક્યતાઓ હોય છે.

(૯૭) પશુને સતત મહિના સુધી આફરો રહેતો હોવાના કિસ્સામાં ખેડુતે શું કરવું જોઈએ ?

કારણ ગમે તે હોય પરંતુ ઉપરોક્ત બાબતે ઓપરેશન સીવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી.

(૯૮) પશુઓને ઓપરેશન થઈ શકે ખરા ?

હા, આજે માણસોમાં થતા હોય તેવા મોટાભાગના ઓપરેશનો જેવા કે પથરીનું, આંતરડાનું, ફેફસાનું, હાડકા ભાંગવાનું, સારણ ગાંઠનું, કેન્સરની ગાંઠોનું, સીઝેરીયન સેક્શન, આંખનું, પેઢાનું વગેરે...સામાન્ય રીતે કરાતા હોય છે.

(૯૯) માણસોની જેમ સોનોગ્રાફી અને એક્સ-રેનો ઉપયોગ પશુઓમાં થાય છે ખરો ?

હા, કેમ નહીં, માણસોમાં થતી દરેક જાતની સોનોગ્રાફી નાના જાનવરો જેવા કે કુતરા, બીલાડામાં થતી હોય છે. ગાય-ભેંસો અને ઘોડામાં પણ ગર્ભાશયની તપાસ, મુત્રાશયની પથરી, પગની નસોના સોજા, સાંધાનો બગાડ વગેરે માં સોનોગ્રાફીનો તેમજ તુટેલા હાડકાં, લોખંડ ગળવું, ઉદર પટલની સારણ ગાંઠ, દાંતના રોગો, નાકના હાડકાનું કેન્સર વગેરેના નીદાન માટે એક્સ-રેનો ઉપયોગ થાય છે.

(૧૦૦) કૃમીનાશક દવાઓ આપવાના શું ફાયદા છે, અને તે ક્યારે આપવી જોઈએ ?

➤ જન્મના ૧૦-૧૫ દિવસે કૃમીનાશક દવાઓ આપવાથી પાડીયાઓને મરતા અટકાવી શકાય છે.

➤ ત્યારપછી દર ૨ થી ૩ મહીને જુદી જુદી કૃમીનાશક દવાઓ આપવાથી જાનવરનો શારીરીક વિકાસ સારી રીતે થાય છે.

- દુધાળા જાનવરોમાં દર ૩ મહિનાના અંતે કૃમીનાશક દવા આપવી જોઈએ જે દુધ ઉત્પાદન વધારવા તેમજ ટકાવી રાખવા ખુબ જ ઉપયોગી છે.
- જાનવરના પેટમાં કૃમી હોય અને ગરીમમાં ન આવતું હોય તો ઘણીવાર ફક્ત કૃમીનાશક દવાનો ડોઝ આપવાથી તે ગરમીમાં આવી જાય છે.

(૧૦૧) સંકર ગાયના વાછરડાના શીંગડા કેટલા દિવસ સુધીમાં કઢાવવા જોઈએ ?

૨ થી ૩ અઠવાડીયાની અંદર શીંગડા કઢાવવા જરૂરી બને છે.

(૧૦૨) ખસી કરવાની જુદી-જુદી પદ્ધતિઓ કઈ છે ?

- રબર રીંગ થી.
- ચીપીયાથી.
- ઓપરેશનથી.

(૧૦૩) ચીપીયાથી ખસી કરવાની યોગ્ય ઉંમર કઈ છે ?

ગાય/ભેંસમાં ૬ થી ૧૨ મહિનાના બચ્ચાને ચીપીયા વડે સારી રીતે ખસી કરી શકાય છે.

(૧૦૪) માંદા જાનવરની શી કાળજી લેવી જોઈએ ?

માંદા પશુને બીજા સ્વસ્થ પશુઓથી અલાયદુ ચોખ્ખી, હવા ઉજાશવાળી જગ્યાએ બાંધવું જોઈએ. તાજુ પાણી તથા હળવો ખોરાક આપવો જોઈએ અને સમયસર પશુચિકિત્સક પાસે સારવાર કરાવતા રહેવી જોઈએ.

(૧૦૫) દોહવા માટેની સારી રીત કઈ છે અને તેના ફાયદાઓ શું ?

મુઠ્ઠીવાળી અંગુઠો બહાર રાખીને દોહવું સારામાં સારી રીત છે. આ પદ્ધતિથી દુગ્ધનળી કે આંચળ ને ઈજા થવાની કોઈ શક્યતા રહેતી નથી.

(૧૦૬) પશુ ખરીદતી વખતે વધુ દુધ ઉત્પાદન આપતી ગાય/ભેંસના કયા બ્રાહ્મ્ય લક્ષણો જોવા જોઈએ ?

વધુ દુધ આપતા પશુમાં દુધ શીરા જાડી, ભરાવદાર અને વાંકી ચુકી હોય છે. આંચળનો આકાર માપસરનો એટલે કે નહી ટુંકા કે નહી લાંબા, મધ્યમ હોય છે અને તે બાવલામાં સમાન અંતરે ગોઠવાયેલા હોય છે. બાવલુ

દોહયા પછી ૫૦ થગી ૬૦% સુધી સંકોચાઈ જાય છે. તેમજ પશુની ચામડી પાતળી હોય છે.

(૧૦૭) ચોમાસામાં ફાલતુ લીલા ઘાસચારાને સારી રીતે કેમ ઉપયોગમાં લઈ શકાય ?

કેટલાક ઘાસચારા જેવા કે જુવાર, મકાઈ, બાજરી વગેરેનું ચોમાસામાં સાયલેજ બનાવી તેને શિયાળામાં લીલા ઘાસ ચારાની અછત વખતે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે.

(૧૦૮) વધુ પ્રમાણમાં શેરડીના સાંઠા અને પરાળ ખવડાવવાથી પશુને કંઈ નુકશાન ખરૂં ?

વધુ પડતા શેરડીના સાંઠા અને પરાળ ખવડાવવાથી પશુના શરીરમાં રહેલ કેલ્શીયમ અને ફોસ્ફરસ નામના તત્વો વચ્ચેનો સરેરાશ જળવાતો નથી. તેથી બહારથી ખુબ જ તંદુરસ્ત દેખાતું જાનવર પણ હાડકાની નબળાઈ ને કારણે ગમે ત્યારે બેસી જાય છે. તેમજ કેટલાક જાનવરો લાંબા સમય સુધી ગરમીમાં પણ આવતા નથી.